6

ספר צפניה

עם פירוש ר׳ דוד קמחי מונח עם רב העיון על ידי מרקישקוש ומטעכלוש
ליש מומחי המלמד כמטות המלך מרקישקוש ילה לכני עמו דעת
לשון הקדש ועתם בכית רוכרטוש סטיפנוש יצו בחדש
תמוז שנת רפץ לפק פה פאריש העיר
הגדולה וחלש כשפת׃

Sophonias cum commentariis Rabbi Dauid Kimhi, à Franciſco Vatablo, Hebraicarum literarũ profeſſore Regio, accurate recognitis.

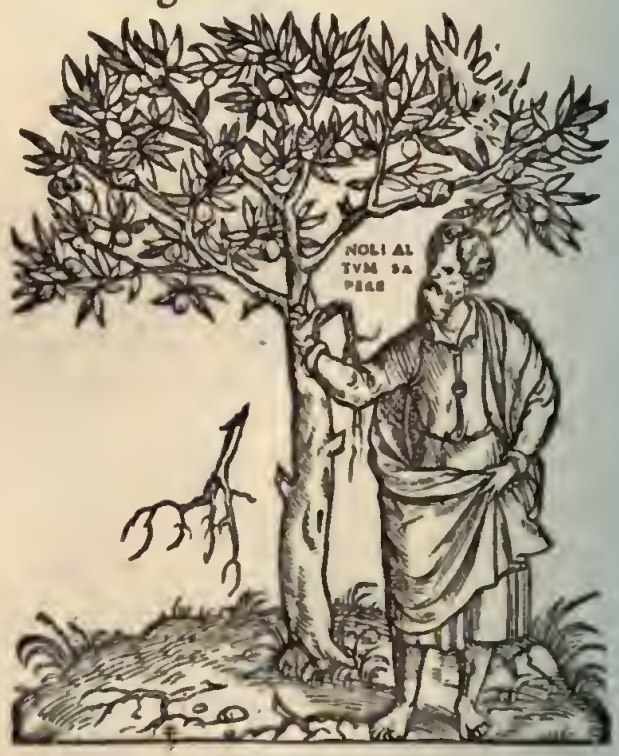

PARISIIS.
Ex officina Roberti Stephani, typographi Regii.
M. D. XXXIX.

עמו עשו

Cum priuilegio Regis

Digitized by Google

דְּבַר־ יְהוָה אֲשֶׁר הָיָה אֶל־צְפַנְיָה בֶּן־כּוּשִׁי
בֶּן־גְּדַלְיָה בֶּן־אֲמַרְיָה בֶּן־חִזְקִיָּה בִּימֵי
יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה׃

דבר ה׳ אשר היה אל צפניה בן כושי בן גדליה בן אמריה בן חזקיה.
לח כי חזקיה זה חזקיה מלך יהודה. ולפיכך לפי שזין כזה רחיה · לכל כחמת
גדולים היו לכותיו לעיכך נזכרו. ושלשה עניינים נתנבא בימי יאשיהו ירמיהו
נעניה חולדה · וזפול כי ירמיה היה מתיבח כשוקים ונעניה נכתי כנשיות
וחולדה לכל חנשים. ונבואתו היתה קוד׳ שנכו יאשיהו ויהודה מרעתם׃

אָסֹף אָסֵף כֹּל מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה נְאֻם־יְהוָה׃
אָסֵף אָדָם וּבְהֵמָה אָסֵף עוֹף־הַשָּׁמַיִם וְדְגֵי הַיָּם
וְהַמַּכְשֵׁלוֹת אֶת־הָרְשָׁעִים וְהִכְרַתִּי אֶת־הָאָדָם
מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה נְאֻם־יְהוָה׃

אסוף אסוף· לשון מקיר מן לקח וזוז ענין כליון. כמו ואספתה נעזר ונעז שופטים יח
ביתך· לשון לזיון מכנין חשעיל מעזי ענין מענין סנו תמו והקל הוז פעל עומד תלים עג
והכבד יועז· וכן לסוף לסיפס. לומר שיכלה כל חי מעל פני חאדמה לל מעל חרץ
ישראל. ולומר כלל ולחר כך מידש׃ אסוף אדם ובהמה אסוף עוף השמים
ודגי הים· ומה שלומר עוף השמים ודגי הים הוז על דרך הפלגה· כמו שלומר
בירמיה מעוף השמים ועד בהמה ערדו הלכו· וכן לומר בהושע בחית חשדה ובעוף ירמיה ט
השמים ונם דגי הים יספנו. ויתכן כמשמעו כי רוב העוטות לל ישכנו במידב׳ כי קושע ל
לם כמן היישוב שימצלו זרעי׳ ועידו׳ ושרחי חלגו׳ ובשיחלב יישוב לחד יכלו לישוב
לחד· וכן עידנו בירמיה ובהושע. וכן דגי הים לל ישרש ברוב כי לם בימי׳ שהם
קרובי ליישוב: והמכשלות את הרשעי׳· ימנלו המכשלות לת הרשעי׳ שיכשלו
בהם כלומ׳ יזרמנו להם· כלומ יעלו להקוחם עדות שיכשלו בהן שימותו · ויונן
הדגש על דמניות תקלת רשעים· ולחר כך לומר והכרתי לת חלדם · וכן לומר
מתחילה לסוף לרים. ולם כן למה עכ לת הרשעים· לפי שהמשילם לעופות·
שהרשעים לל ימלטו מן המכשולות שהם החרב והרעב והדבר · והשלר שלינם
רשעים נמוריס וכן חעריקים יגלו והלרן תשלר שממה מלין חדם ובהמה׃

וְנָטִיתִי יָדִי עַל־יְהוּדָה וְעַל כָּל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָ͏ִם
וְהִכְרַתִּי מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה אֶת־שְׁאֵר הַבַּעַל
אֶת־שֵׁם הַכְּמָרִים עִם־הַכֹּהֲנִים׃ וְאֶת־
הַמִּשְׁתַּחֲוִים עַל־הַגַּגוֹת לְצְבָא הַשָּׁמָיִם וְאֶת־
הַמִּשְׁתַּחֲוִים הַנִּשְׁבָּעִים לַיהוָה וְהַנִּשְׁבָּעִים
בְּמַלְכָּם׃ וְאֶת־הַנְּסוֹגִים מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַאֲשֶׁר
לֹא־בִקְשׁוּ אֶת־יְהוָה וְלֹא דְרָשֻׁהוּ׃ הַס מִפְּנֵי
אֲדֹנָי יֱהוִה כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה כִּי־הֵכִין יְהוָה
זָבַח הִקְדִּישׁ קְרֻאָיו׃

ונטיתי ידי. את שאר הבעל. מה שנשתייר בעבודת הבעל. כי כני יהודה
לא תחזיקו כל כך בעבודת הבעל כמו כני ישראל. כי לחלוב החזיק בעבודת הבעל
ולחריבו שהיה מלכי ישראל. ומעשה כי מה שאמר והכרתי הוא על ידי שישיבו המלך
שבערך הכל כמו שכתוב. ולו יאמר על חיבן קחדרן. כי מלכי יהודה לחלד יעשיהו עשו
הרע בעיני השם. ויאמר שהחלילים יכלו עם עובדיהם. כמו שכתוב בתוכחות מלכים ב' כג
ויקרח כו
והקרוב ועקתי את מנדיכם על פני גלוליכם. את שם הכמרים עם הכהנים.
הכמרים הם לוכשי שחורים לשם עץ והכהנים הם המשרתים לפני עץ. ויאמר שמם
מהכרם מן העולם: ואת המשתחוים הנשבעים לה׳ והנשבעים במלכם.
פעם משתחוים לה׳ ופעם למלכם שהיה העבודה זרה שהמליכוה עליהם. והנה הם שמות כ׳
משקרים עם חילל יקבין דבר חיל לעבדו. והכתוב לומר לך תעשון חיל חלקי
כסף וחלקי זהב לך תעשו לכם. ויותן הדגש דמקיימין בשמיל דה׳ קייבין ויימין
בשוס שתכומי־יהון. עין שתכריהון: ואת הנסוגים. כמו לך נסוג לחור לבני. תלים מד
כלומר שלך חלכו בדרכיו ולך שמרו תורתו: ואשר לא בקשו את ה׳. ולא על
פי שלך עבדו עץ חלך שחומדים בלבבם לך ייטיב ה׳ ולך ירע ומה תועלת לדרוש
לוקן ולבקש מלפניו. כל חלך שזכר הם בכלל העונש שימנחום המכשולות ויכלו
וחליהם קוף לומר: הס מפני ה׳ אלהים. לל בוש והשתוקק מפניו. שהייתם
בטוחים שלך יביט חל מעשיכם הסו מפניו כי קרוב יומו שיביח עליכם: זבח. חללי
קדשיו: הקדיש קראיו. ימין לחותו זבח קרוחיו. הס עוף השמים וחית השדה דברים כח
לחכול החללים. כמו שלמר בתוכחות התורה והיתה נבלתך למחכל לכל עוף
השמים ולבהמת הארץ׃

וְהָיָה בְּיוֹם זֶבַח יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־הַשָּׂרִים וְעַל־
בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְעַל כָּל־הַלְּבֻשִׁים כַּלְבּוּשׁ נָכְרִי׃
וּפָקַדְתִּי עַל כָּל־הַדּוֹלֵג עַל־הַמִּפְתָּן בַּיּוֹם
הַהוּא הַמְמַלְאִים בֵּית אֲדֹנֵיהֶם חָמָס וּמִרְמָה׃

והיה ביום זבח · על השרים ועל בני המלך · כי הם העושקים דלים כי
אין לזקן ידים הם יעלו בקדב ביום זבח וזוקן יום הקדבן · וכן כתוב ושחט ירמיה ל״ג
מלך בבל את בני צדקיהו לעיניו וגם את כל שרי יהודה שחט בדבלתה׃
ועל כל הלובשים מלבוש נכרי · פי׳ לא זכרתי דוקא לבוש אחד להם
כת עליו מלבוש עלא היו גוזלים לותן ממיו ולובשים לותן · והקבם ר׳ אבדקם
אע״ג זכ״ל מי מלבוש נכרי בעיר כל העם דרך גחות שלא ילבש אדם כמלבושיהם.
וי״מ מלבוש ע״ז · ויש ועל כל דמתדבאין למעלה לטעותה · וי״מ לעשיר שמרדים
עצמם שרושים וקבידים ולובשים מלבוש נכרי שלא כאשר העם כדי שיכירום
במלבושיהם שהם פרושים ודרכיהם רעים׃ ופקדתי על כל הדולג על
המפתן · פי׳ אף זכ על עבדי השרים או על עבדי המלך כשהיו רוצי בבית
העני לחטף שיחמדוהו שהוא עלא יכנסו בבית העני כמדומה זהו שילבעו על מפתן
בית העני מריב לחטוף לקחתן ויכילו לותו לכל לדוניהם זהו דממלאי׳ בית אדוניהם
חמס ומרמה · והקבם ר׳ אבדקם אע״ג פירש על מפתן בית אדוניהם מרוב
שמחת שבאי׳ למלא בית אדוניהם חמס ומרמה · ויש על כל דמהלכין בעיר מוסי
מלשתי · לכל שלא היו דורכי׳ על המפתן של בית עז כמו הפלשתים · על בקם על שמואל ח׳ ה׳
כן לא ידרכו כהני דגון וכל הבאים בית דגון על מפתן דגון · ובירש ר׳ ירמיה
בשם ר׳ שמואל בר רב יצחק מניני שהחמירו חז׳ בעז יותר מלומות העולם
בלומות כתי׳ על כן לא ידרכו כהני דגון לכל בישר כתוב בדולג על המפתן׃

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה קוֹל צְעָקָה מִשַּׁעַר
הַדָּגִים וְיִלֲלָה מִן־הַמִּשְׁנֶה וְשֶׁבֶר גָּדוֹל
מֵהַגְּבָעוֹת׃ הֵילִילוּ יֹשְׁבֵי הַמַּכְתֵּשׁ כִּי נִדְמָה
כָּל־עַם כְּנַעַן נִכְרְתוּ כָּל־נְטֻלֵי כָסֶף׃

והיה · משער הדגים · שער שהיה בירושלם שהיה נקרא שער הדגים · כמו נחמיה י״ב
של כעדיה ועל שער הדגים ומגדל חעלל · וחולי היו מושלין שם דגים · ויללה מלכים ב׳ כ״ג
מן חמשנה · הוא בית המדרש כמו שנ׳ בספר מלכים והיא יושבת בירושלם

כמשמ׳ . ואני נביאי ולשונו : ושבר גדול מהגבעות . מקומות הם בירושלם
ירמיה לא חו שמיך לה׳ כמו גבעת גרב העשבי כמשי ירמיה . ויל׳ כל שוחתת מתגע
גויל וילכה מן עושל והכרית רבת מן גיבעתל . ול׳ מן גבעתל . וכמדרש
לקרית שער הרבי׳ זה עכו שנתנוה בחיקם של דגים . וילכה מן המשנה זה לוו
שהוא שכן לירושלם . ושבר גדול מהגבעות זה נשורי שיושבת בלחשי קהדיס :
היללו ושבי המכתש . מקום עמוק כידו׳ . ויל׳ יתבי בנחלל דקדרון . וכמדרש
הושע יג קרית יושבי המכתש ו טבריה שהיא עמוקה מכל הרץ ישראל : כי נדמו כל עם
ישעיה כג כנען . סוחר . כמו כנען בידו מאזני מרמה . כענין ככבדי הרץ : נדמה . נכרית .
הושע יח כמו נדמה נדמה מלך ישראל עדמו עמי . ויל׳ כנען כמשמעו . לפי שהיו
: הושע יב כל עמל ועוכדיהון דמן לעוכדי עמל דלעלל דכנען : נטילי בסף . גוזלי
ברלשית כג הכסף והם תגוזקים . כמו שאמר עוכר לסוחר . ויל׳ כל עתירי נכסיל :

וְהָיָה בָּעֵת הַהִוא אֲחַפֵּשׂ אֶת־יְרוּשָׁלַ͏ִם
בַּנֵּרוֹת וּפָקַדְתִּי עַל־הָאֲנָשִׁים הַקְּפֹאִים עַל־
שְׁמָרֵיהֶם הָאֹמְרִים בְּלִבָּם לֹא־יֵיטִיב
יְהוָה וְלֹא יָרֵעַ : וְהָיָה חֵילָם לְמִשַּׁסָּה
וּבָתֵּיהֶם לִשְׁמָמָה וּבָנוּ בָתִּים וְלֹא יֵשֵׁבוּ
וְנָטְעוּ כְרָמִים וְלֹא יִשְׁתּוּ אֶת־יֵינָם :

והיה בעת ההיא אחפש את ירושלם בנרות . כמו שמחפש לרם קדבר
בער שהוא חופש יפה כן לחפש לת ירושלם לבער כל הפושעים שבה . וכן
צפ׳ ג ח׳ ה׳ נשמת לרם חופש כל חדרי כטן . ויל׳ לפקיד בלועין ובלשון ית
ירושלם כמל׳ רבלשין בעבדתל : הקופאים על שכריהם . שהן שקעי׳
בכתקם על ממונם כמו היין שקוט שקט על שמריו . קדבר השוכן ומקוכן כיקר
כמו קמים הקוטלים והחלב הקיפת נקרת קטלין שחוק עומד וחייו עב .
ויל׳ דשלן שליוט על עכסיהן : לא ויטיב ה׳ ולא ירע . לין קטיב וחרע
הכת על לחדים מלתו כי לל ישניח כתקנים . ויל׳ לל רעות קדם ה לחיטבת
לעדיקיל ולף לחכחשת לרשיעיל : והיה חילם . נכסיהם יהיו לכוז : ובנו בתים .
הכתים שבנו לל ישבו כהם זמן רב כי מהרה יגלו מהם . וכן הכרמים שנטע
לל ישתו יין כי לם מעט זמן :

קָרוֹב יוֹם־יְהוָה הַגָּדוֹל קָרוֹב וּמַהֵר מְאֹד קוֹל
יוֹם יְהוָה מַר צוֹרֵחַ שָׁם גִּבּוֹר : יוֹם עֶבְרָה

הַיּוֹם הַהוּא יוֹם צָרָה וּמְצוּקָה יוֹם שְׁאָה
וּכְשׁוֹאָה יוֹם חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה יוֹם עָנָן וַעֲרָפֶל :
יוֹם שׁוֹפָר וּתְרוּעָה עַל הֶעָרִים הַבְּצֻרוֹת וְעַל
הַפִּנּוֹת הַגְּבֹהוֹת : וְהֵצַרְתִּי לָאָדָם וְהָלְכוּ
כְעִוְרִים כִּי לַיהוָה חָטָאוּ וְשֻׁפַּךְ דָּמָם כֶּעָפָר
וּלְחֹמָם כַּגְּלָלִים : גַּם כַּסְפָּם גַּם זְהָבָם לֹא־
יוּכַל לְהַצִּילָם בְּיוֹם עֶבְרַת יְהוָה וּבְאֵשׁ
קִנְאָתוֹ תֵּאָכֵל כָּל־הָאָרֶץ כִּי כָלָה אַךְ נִבְהָלָה
יַעֲשֶׂה אֵת כָּל־יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ :

קרוב יום ה׳. ובהר מאד . כמו מהיר. והוא תואר בשקל ונשבח חני חת קהלת ו׳
קמעים. סר צורח - מריש קול וקורח מר. וכן ויכתו אל עיית. מקום גבוה . שופטים ט
אמר כתלו יום ה׳ קורח ומגביה קולו וקורח מר. ואמר שם גבור . שם יכתו
גבורים לחרגם. או שם יהיו הגבורים עהרג׳. וכן אל תמן גבריך מתקטלין. ותחכם
רבי יהודה שי׳ שם יהיה הגבור שיח מר: יום עברה. מבואר חוץ . והעבוק
כלו כטול בעין כמש לזוק הענין : יום שופר ותרועה. שיהיו החויבים
עליהם בשיבצאו העדים הכיזדית: הפנות. הם חמגדלים: והצרותי לאדם.
הערוך מלרע: לאדם. הלמד קמוטה. פי׳ והצרותי אל האדם שיהיו מך הערי׳
במצור שיהיו בה׳ כלחם ד׳ ימים לחץ: כעפר . שהוא שפך לרוב שאין אדם
חושש על שפיכותו כן ישפך דמם כלי חמלה לרוב : ולחומם כגללים .
בזדם יהיה שפך כחשמות כמו הזבל. וכן וימטר עלימו בלחומו. בבשרו: גם חיוב כ׳
בספם. אך נבהלה. אותה הכלה תהיה עבקלה כלו תהיה בבהלה פתאום. ויש
אלי גיהילת כרם שיעלה ונו׳ :

ב הֵתָקֹשְׁשׁוּ וְקוֹשּׁוּ הַגּוֹי לֹא נִכְסָף : בְּטֶרֶם
לֵדֶת חֹק כְּמֹץ עָבַר יוֹם בְּטֶרֶם לֹא־יָבוֹא
עֲלֵיכֶם חֲרוֹן אַף־יְהוָה בְּטֶרֶם לֹא יָבוֹא עֲלֵיכֶם

יוֹם אַף יְהוָה׃ בַּקְּשׁוּ אֶת יְהוָה כָּל עַנְוֵי הָאָרֶץ
אֲשֶׁר מִשְׁפָּטוֹ פָּעָלוּ בַּקְּשׁוּ צֶדֶק בַּקְּשׁוּ עֲנָוָה
אוּלַי תִּסָּתְרוּ בְּיוֹם אַף יְהוָה׃

שמות ח׳ התקשטו וקשו. עין חפוץ הדברים ולקיטתם. כמו לקושט קט. מקושט עתים.
במדבר ט״ו וכן שי׳ התקושטו התחטטו. ממומיכם וחטאו. מומי הזחרי לחר כך וכעדו
לוקס. וכן לולו מוה הטפוק קצט עטיך ולחר כך קצט לחדים. ועוד לחרו
עקצט נרמין עך לת עקצט לחקינן: וקשו. הצין דנושק לחסדין הכתל כמו
יהושע ו׳ סכו לת חעד: חגון לא נכסף. לת נכסף ולת התזוק לול זך להתקושט
ברחשית ל״ל ולקושט. כמו נכספת לבית חכיך. ותי רלת חמיר למיתב לחורית. וחת ול כתב
זה חגוי שחיו נכלס ולת יכוש ממעשיו מלשון רול לוכסיף כתכסופי חפין:
בטרם לדת חק. כטרם שיולד חק היום הכת כלום׳ הטרח התקושטו. ותי
עך לת תפוק עליכון גוזרת בית דיעת: כמוץ עבר יום. המחוחד מוקדם. וכן
היח תכונת הטפוק. כטרם לדת חק יום כמוץ עבר כלום׳ כטרם לדת חק היום
שתהיו כמוץ עובר מעני רוח. חו כטרם יום לדת חק. והמלוחד מוקדם במקדת
יחזקאל כ״ט רבים. כמו מקום שם קבר מקום קבר שם. ידעת כי חו תולד ידעת חו כי תולד.
לייב ל״ח ומטטר לול יורעי עני ויודעי עני לול מטטר. והדומים להם רבים. ולת כחברון מלים
עמוס ח׳ ותהון רמן למחוטת דטבחת מן קדם רוהח וכטולת דעדי מן קדם יומח. כלום׳
מעני קשמע. נוקחת לחרת וכתענת דעדי מן קדם יומח: בקשו את ה׳. לחמר
כינר עיני החרץ לחשר בישרחל כי לוך על מי שחטאו רוב ישרחל נשתיירו בהם
מלכים ל״ט רבים עוכים ודחי חלהים כמו שחמר לחזל לחליהו והשחרתי בישרחל שבעת
חלפים כל הברכי׳ לחשר לת כרעו לבעל וכל הפה לחשר לת נשק לו. ועחמר על
תלים ע״ט חכון החרץ עתיו לת נבלת עבדיך מחכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו
חרץ. ולוך על מי שהיו עברי רחל יי׳ וחסידיו עמלו בחרב עם הרעים. כמו
תלי׳ ל״ד שכתוב כי עך ערך ישוב משפט: בקשו צדק. בקשו הערך והעניה עם החרים.
כלומר השתדלו בכחכם לחשיבם חל דרך טובה: אולי תסתרו. תסתדו שלת
תמיתו כחרב עם הכלל. לבל מן הגלות לת הבטיחם כי כבר עמדה נזירת
מלכים ב׳ כ״ג בימי מנשה. כמו שכתוב ועתר ליחשיהו המלך ועשתה חל קברותיך כשלום
ולת תרחיה עיניך בכל הרעה חשר חני מביח על המקום הזה:

כִּי עַזָּה עֲזוּבָה תִּהְיֶה וְאַשְׁקְלוֹן לִשְׁמָמָה
אַשְׁדּוֹד בַּצָּהֳרַיִם יְגָרְשׁוּהָ וְעֶקְרוֹן תֵּעָקֵר׃
הוֹי יֹשְׁבֵי חֶבֶל הַיָּם גּוֹי כְּרֵתִים דְּבַר יְהוָה

עֲלֵיכֶם כְּנַעַן אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְהַאֲבַדְתִּיךְ מֵאֵין
יוֹשֵׁב׃ וְהָיְתָה חֶבֶל הַיָּם נְוֹת כָּרֹת רֹעִים
וְגִדְרוֹת צֹאן׃ וְהָיָה הֶחָבֶל לִשְׁאֵרִית בֵּית
יְהוּדָה עֲלֵיהֶם יִרְעוּן בָּתֵּי אַשְׁקְלוֹן בָּעֶרֶב
יִרְבָּצוּן כִּי יִפְקְדֵם יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וְשָׁב שְׁבוּתָם׃

כי עזה . ולף על פי שיהיה יום לף ה' עליכם לף על פי כן לל ישמחו שכיכם תרעים לכם כי עזה עובה תהיה : עזה עזובה דרך נחות לשון נופל על הלשון ולף על פי שהיו רומק ככל הלוחיות בצהרים. זכר עהדים לפי שהקטב שוד כעהדים . ולשדוד לשון שד ולהי קוף כהלו הוף לשון נופל על הלשון : יגרשוה . ינרשו הלויכים ערק לשדוד ממקומה פתלוס כמו הקטב שישוד כעהדים : ועקרון תעקר . לשון נופל על לשון דרך נחות. ולף זכר נת כי כיי מלכי יקודה קיקה : הוי יושבי הבל הים . חלק . כמו חבל נחלתו . והוי לרץ פלשתים שהיל סמוכה ליס . כמו שכתוב עד שמות כג
ים פלשתים . וקרל הוי עליהם כי תדבר לרעה : גוי כרתים . פלשתים יקרלו
כרתים. כמו שלמר על נגב הכרתי. ועלמר והכריתי לת הכרתים. ויל עמל דהייבין שמואל ח' ל'
לליטיכלה : בנען . לרץ פלשתים. כמו שכתוב לכנעני תשב הממת סדני יחוקאל כה
פלשתים וגו' : והיתה. לשון נקבה על הלרץ שהיל תבל היס. נות כרות רועים. יהושע י"ב
משכן הרועים יקרלוהו נוה. כמו שלמר הני לקחתיך מן הניוק. והקבוץ נות : דה ח יח
כרות רועים. מקום שיהיו שם הרועים להיות שם מקניהם ועבלים מן כי יכרה שמות כח
לים כור : והיה חבל לשארית בית יהודה . זה הבבל יהיה עדיין לשלרית בית יהודה שישובו מגלות בבל. ויל תבל קשים הרלשונים קשר ימל. וזה יקשם עדבה כלומר לגורל בית יקודה ולחלקם יהיה . עליהם ירעון . על המקומות הקם. לשער שיהיה זה הקסוק ועסוק והיתה לעתיד . משישובו יקודה מגלות בבל תהיה לרץ פלשתים להם למרעה עתן. וטירוש ירעון ילעו עתם וכן ירבצון. לומר על הצתן שיבלולום כלילה בבתי לשקלון הקרבים להרביצם שם. לו יהיה עסוק והיתה על זמן חורבן הלרץ פלשתים . לומר שישבו שם הרועים עם עתם מעני חרבן הלרץ שלל יהיה בה ישוב ולל תהיה הלרץ חלל למרעה עתן. ויהיה עסוק זה והיה על ומן שיבת בני יקודה ללרץ ישרלל ותהיה לרץ פלשתים גם כן לקם למושב ויבנו שם בתים לעבם . ומי ירעון ירבצון דרך משל לפי שהם נמשלים לעתן . וכן תי עליהם ירעון עליהן יתעבנסון . בערב ירבצון קנם בימת יהיון :

שָׁמַעְתִּי חֶרְפַּת מוֹאָב וְגִדּוּפֵי בְּנֵי עַמּוֹן אֲשֶׁר

חֵרְפוּ אֶת־עַמּוֹ וַיִּגְדִּילוּ עַל־גְּבוּלָם׃ לָכֵן
חַי־אָנִי נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כִּי־
מוֹאָב כְּסְדֹם תִּהְיֶה וּבְנֵי עַמּוֹן כַּעֲמֹרָה מִמְשַׁק
חָרוֹל וּמִכְרֵה־מֶלַח וּשְׁמָמָה עַד־עוֹלָם שְׁאֵרִית
עַמִּי יְבָזּוּם וְיֶתֶר גּוֹיִ יִנְחָלוּם׃ זֹאת לָהֶם
תַּחַת גְּאוֹנָם כִּי חֵרְפוּ וַיִּגְדִּילוּ עַל־עַם יְהוָה
צְבָאוֹת׃ נוֹרָא יְהוָה עֲלֵיהֶם כִּי רָזָה אֶת כָּל־
אֱלֹהֵי הָאָרֶץ וְיִשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ כֹּל
אִיֵּי הַגּוֹיִם׃

שמעתי חרפת מואב וגדופי בני עמון. שהיו שכני לבני ישראל ובגלותם
מחרפים היו עוברים דרך עליהם והיו מחרפים אותם: ויגדילו על גבולם.
היו מגדילים פיהם בשחוק או לשונם לדבר בעברם על גבולם. או פי היו
מגדילים פיהם על גבול ישראל שהיו רואים אותן חרב: לכן חי אני. בכרום.
שתהיה חרבה עולם: ממשק חרול. לפי מקומו עניני מותר שיעלו ויעלו
ברלשית ע"ו עם חילוים כמו במקום אחד. וימ חמלה מענין וכן משק ביתי מענין
שוק כלו שיתקשקון אחדולים זה בזה מדוכא בשוב בהם הדוח וישמיעו
קול. ואלו ול פי' ענין עזיבה. כלומר שתהיה הארץ נעזבת לחדולים. ול"ע
חיוב ל' משמע מלוחין. כמו מלוח על שיח וקוץ אחיזל: ומכרה מלח. מן כי
שמות כ"ח יכרה חיש בור. כתב ומחפורין דמלח. ויתכן למ"ש מעוין כדי בדברי רזל
התחיל למוד לומד ברוך קשולח ברכה בכדי הזה ול"ל מלח: שארית
עמי יבזום. כעל העניו במ"ש. ולמ' יתר גוי ינחלום. וזה לפשוט שהיה
בבית שני כששבו מולות בבל. ולפשוט לפ"ש עתידה בימי המשיח. ומסוק
בי רזה את כל אלהי הארץ עוד לזה הפי': יבזום. יבוו לותם: גוי בינוי
לחד לבר וקיל יוד קשרש. ויוד הכיוי נעלם מהמכתב ונשתלח בחבטח:
זאת ויגדילו. ש"ש נוקו: נורא ה' עליהם. ק' שהות גורל עליהם היה כלומר על
עם ק' שוכרי וכ' תי רחילת דק' לומר למשרקיתן. או פי' עליהם על הגוי. כלומר
עוד יכלו ומן שהיה ק' יגדל עליהם ויירלו ממינו ומהדע לעמו: כי רזה את כל
וכריה יי אלהי הארץ יכחי. לת כל לחלחי העמים ויכירו כלם כי ה' לבדו הולך
תלים קנ חזקה' כמו שלמד והיה ק' למלך על כל הארץ. רזה מן ושלח רזן בעשש.

כלומר יבטל לחתם וישכית לחומתם • ותי לחי למלך : וישתחוו לו • ולא ישתחוו לו •

גַּם־אַתֶּם כּוּשִׁים חַלְלֵי חַרְבִּי הֵמָּה : וְיָט יָדוֹ
עַל־צָפוֹן וְיַאֲבֵד אֶת־אַשּׁוּר וְיָשֵׂם אֶת־נִינְוֵה
לְשַׁמָּה צִיָּה כַּמִּדְבָּר : וְרָבְצוּ בְתוֹכָהּ עֲדָרִים
כָּל־חַיְתוֹ־גּוֹי גַּם־קָאַת גַּם־קִפֹּד בְּכַפְתֹּרֶיהָ
יָלִינוּ קוֹל יְשׁוֹרֵר בַּחַלּוֹן חָרֵב בַּסַּף כִּי אַרְזָהּ
עֵרָה : זֹאת הָעִיר הָעַלִּיזָה הַיּשֶׁבֶת לָבֶטַח
הָאֹמְרָה בִּלְבָבָהּ אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד אַיִן הָיְתָה־
לְשַׁמָּה מַרְבֵּץ לַחַיָּה כָּל עוֹבֵר עָלֶיהָ יִשְׁרֹק
יָנִיעַ יָדוֹ :

גם אתם כושים • לחתם ולחתם המח כי כן מעתג המקרים בכמה מקומות • כמו כלם תשובו וכלו עח • לכלם ולמדעיכם • כי יבושו מחלים לשר לחמדתם • וקדומי' לתם • וים בחסדון כתם הרמיון כחמת • כלומר לחתם תהיו חללי חרבי כמוהם • פי' כעמון ומואב שוכר • ולחר גם אתם כלומר לעמי שחתם רחוקים מארץ ישחל לחתם הדעותם לישחל ונם לחתם תהיו חללי חרב : ויט ידו על צפון • וה כנל שהיח מוחיח מטוית לארץ ישחל • וזכרה למי שנלו ישחל לחליח ולח רחמו עליהם כרחוי • כמו שלמר בישעיה לח שמת לתם רחמים : ויאבר את אשור • שנלו שם עשרת השבטים : ורבצו • כל חיתו גוי • כל הבהמות • לחר כל בהמות הטוים לשר סביבותיה ירעו וירבצו בה : גם קאת • הוח הקיק : גם קפוד • הוח הקנשלר בערבי וגלע"ז טורטונח : בכפתוריה • הכפתור הוח המשקוף הסומך על שני הספים שהם המזוזות • וקרלו כפתור לפי שעושין בו עיולים של שרחים וכפתורי' שהם כמין תכוחים וכן כפתוריהם וקניותם • וכן תי כפתוריה כפתוח תרעך : קול ישורר • כן תרגם יונתן קל עופך רמפלנך בכוח • ולחר ישורר כי הקול שיהיו חעשנות הוח כמו שיר ושומיר • וכן לחר מבין עשתים יתיו קול • ולח' • עת הומיר הניע ויקול וגו' : חורב בסף • חרבן יהיה בסף השער : כי ארזה ערה • הסיח ונחה ודיעך כמעיך • ולחזה לל על קדוי הבתים הסמוכים כחרו • ולפי שערה ונלה הקויב חבח על עיוה קדוי הבתי' לפיכך יחרב כשה שנשחר מנולה למעה ולרוח

ליוב יג
שמוחל ח' ו'
ישעיה ח'

ישעיה מ"ו

שמות כ"ה

* נ"ל רמענך
חלים קל
שיר כ

ויטול מעט מעט • ותי וטללת סתרו : זאת העיר • היא ציון : אני ופסי
עוד • ואטם זולתי עוד וכן תי ולית עוד כר מיע :

ג הוי מוראה ונגאלה העיר היונה :
לא שמעה בקול לא לקחה מוסר ביהוה
לא בטחה אל־אלהיה לא קרבה : שריה
בקרבה אריות שאגים שפטיה זאבי ערב
לא גרמו לבקר : נביאיה פוחזים אנשי
בגדות כהניה חללו־קדש חמסו תורה :

• הוי טוראה ונגאלה • חזר לרכר על ירושלם : טוראה פעול מהכבד
נחום ג׳ וקלולם מקום קמץ חטף לו שורק • ועניו מן ושמתיך כרתי ענין טיף
שעיה כג׳ ולכלוך • וכן ונגאלה מוה תענין כמו וכל מלבושי לכלכתי • ינוחלו כרס•
ישעיה ש׳ והענין כמול כמלות שוות : העיר היונה • מענין לית תוו • וכן כית מעל
ויקרא ט׳ הקל מוה תענין מטני חדב תיוה • וימ היונה הטיתה כמו ויהי לטריס כיונה
ירמיה מ׳ פותה תין לב • ותי וו רמוחייתו ומקשרקו קרתך דמסניתו לחרטת : לא
הושע ז׳ שמעה • מכואר : בקול • עי בקול המוריס לותה : לא קרבה נפי הליצ
לטרית מעל : שריה • שחוטפים וטולים העם כמו החליות הטורפים • לו
כמו זאבי ערב שטורפים בלילה • לא גרמו לבקר • לית תניחו לבקר לחגילו
קנרמים שחוטפים ואוכלים מהר • כן הם הטופטי חוטפים השחר ואוכלים•
נביאיה • עביתי השקר : פוחזים • קלים•כלומר הלי דעתכמו אנשים רקים
ירמיה לב׳ ופוחזים : אנשי בוגדות • שם כפלם הסוללות בתו העיר : כהניה הללו
יחזקאל כב׳ קדש • כמו שאמר יחזקאל כתניה חמסו תוריתי ויחללו קדשי בין קדש
לחול לית תכרילו : חמסו תורה • שלת הורו לותה לעם כמו שהיה הדין
דכרים לב׳ עליהם • כמו שאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל • ולית עוד חלת
כי גם הם עברו עליה וחנה חמסו תורה •

יהוה־צדיק בקרבה לא יעשה־עולה
בבקר בבקר משפטו יתן לאור לא נעדר ולא־יודע
עול בשת :

יהוה צדיק בקרבה• בקרב העיר הזאת שוכן והיא ירושלם : לא יעשה
עולה • ר׳ שהוא עדיק בקרבה כי שכינתו בה והוא עדיק כמה שאמרנו מן

הרעה עליכם : לא יעשה עולה . כי כדין עושה מה שעושה לכם . כמו
שלמד משה הטוב תמיד מעלו כי כל דרכיו משפט חל לחמונה וחין עול עדיק דברי' לב
ושר קוק : בבקר בבקר . מי' הזכם ל' לחכרהם קיה רחוי להם שלה יעשו עולה
כי הקל יתכרך כבקר בבקר כלומר בכל יום ויום ירחק להם משפטו בנוים
וחף על פי כן לה ידע עול בשת . כלומר ישרחל שהוה עושה עול לה ידע
לכלם ולביוש מלעשות עול חף על פי שהוה רוחה כי הקל יתכרך
עושה משפטו בנוים בעבור רעתם . והם לה יוסרו ולה יבושו . והה זל מי'
מיום שברה הקל יתכרך חלוד לחמונתו קיימת לעולם . כי בכל בקר ובקר
מזדיח הלוד . וזהו משפטו יתן לאור לא נעדר חף על פי שמכעיסים
לותו כני העולם : ולא יודע עול בשת . מיוש שיחמר כמו שהקל יתכרך
שומר לחמונתו לפו כן ישמור לו לעתיד לחמונה :

הִכְרַתִּי גוֹיִם נָשַׁמּוּ פִנּוֹתָם הֶחֱרַבְתִּי חוּצוֹתָם
מִבְּלִי עוֹבֵר נִצְדּוּ עָרֵיהֶם מִבְּלִי־אִישׁ מֵאֵין
יוֹשֵׁב : אָמַרְתִּי אַךְ־תִּירְאִי אוֹתִי תִּקְחִי מוּסָר
וְלֹא־יִכָּרֵת מְעוֹנָהּ כֹּל אֲשֶׁר־פָּקַדְתִּי עָלֶיהָ
אָכֵן הִשְׁכִּימוּ הִשְׁחִיתוּ כֹּל עֲלִילוֹתָם :

הכרתי . אמרתי . שני הפסוקים מכוחדים : ולא יכרת מעונה : הקל
מפיק . מי' מעון העיר שוכד והיל ירושלם : כל אשר פקדתי עליה
מקדעות לל יבל עליך כי תקח מוסר מן הנוים . ולל עשו כן לכל אכן
השכימו השחיתו כל עלילותם כלומר היו זריזים בהשכמת להשחית
כל מעשיהם שהם רעים . ואמר כל כלומר לל העיתו דבר מן הדעות שלל
עשו כמו שאמר לל השילו ממעלליהם : מעונה דרך כלל . כלומר מעניה שופטי ג
ובתיה קנדולים :

לָכֵן חַכּוּ־לִי נְאֻם־יְהוָה לְיוֹם קוּמִי לָעַד כִּי
מִשְׁפָּטִי לֶאֱסֹף גּוֹיִם לְקָבְצִי מַמְלָכוֹת לִשְׁפֹּךְ
עֲלֵיהֶם זַעְמִי כֹּל חֲרוֹן אַפִּי כִּי בְאֵשׁ קִנְאָתִי
תֵּאָכֵל כָּל־הָאָרֶץ : כִּי־אָז אֶהְפֹּךְ אֶל־עַמִּים
שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם יְהוָה לְעָבְדוֹ

שֶׁכֶם אֶחָד׃ מֵעֵבֶר לְנַהֲרֵי־כוּשׁ עֲתָרַי בַּת־
פּוּצַי יוֹבִלוּן מִנְחָתִי׃

לבן חכו • כלומר חכו לי עד היום ההוא שאעשה לכם כי לא תקחו
מוסר עד היום ההוא ועוד יום קומי לעד • והוא יום גוג ומגוג שלקוס
כרחצית מט לעד כלומר לשלל • כמו כבקר יחכל עד׃ כי משפטי לאסוף גוים •
משפט זה עתיד לעתיד שאסוף גוים וממלכות אל ירושלם • ותרגם יונתן
כרחצית מח לעד למידן׃ כל הארץ • כל רוב תושבי הארץ • כמו שכתוב וכל הארץ
כלו מעזימק׃ כי או אהפוך אל עמים שפה ברורה • פירוש העמים
שיעזרו אחר מלחמת גוג שאסוף הרשעה לחטוף אותה עליהם כשאה ברורה
שלא יועילו כשאסוף אלהים אחרים אלא כולם יקללו כשם ה׳ והוא שפה
זכריה יד ברורה כמו שאמר בעבותי וכריך כיום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד •
והחכם רבי אברהם אבן עזרא ז״ל פי׳ יתעסקו לעבוד ה׳ לכדרו כשאה ברורה היא לשון
הקדש שכל לכרת נקרא השם העבור׃ לעבדו שכם אחד • חלק אחד
כל כלב אחד וכדעת אחת׃ מעבר לנהרי כוש• לומר שאם מעבר לנהרי
כוש׃ יובילון מנחתי • כלומר יוכילון את ישראל לירושלם למנחה• כמו
ישעיה יח שאמר בעבותי ישעיה הוי ארץ צלצל כנפים אשר מעבר לנהרי כוש • ואמר
ישעיה יח בשעת הגיאל יובל שי לה׳ צבאות עם ממושך ומורט׃ עתרי בת פוצי •
שם לומה לו משאאק שהיה מעבר לנהרי כוש׃ ויונתן פירש עתרי שקרוי
הלל יקביך שם לישראל עתרי שיעתך לחם ה׳ • וקרא שמה בת פוצי
כלומר ערת הנפוצים בגלות • וכן תרגם יונתן מעיבר לנהרי קודו כרחמין
יתובון גלות עמי דיתגליתך ויהון מייתין לחון הת כקורבנ׳׃

בַּיּוֹם הַהוּא לֹא תֵבוֹשִׁי מִכֹּל עֲלִילוֹתַיִךְ אֲשֶׁר
פָּשַׁעַתְּ בִּי כִּי־אָז אָסִיר מִקִּרְבֵּךְ עַלִּיזֵי גַאֲוָתֵךְ
וְלֹא־תוֹסִפִי לְגָבְהָה עוֹד בְּהַר קָדְשִׁי׃ וְהִשְׁאַרְתִּי
בְקִרְבֵּךְ עַם עָנִי וָדָל וְחָסוּ בְּשֵׁם יְהוָה׃
שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא־יַעֲשׂוּ עַוְלָה וְלֹא־יְדַבְּרוּ
כָזָב וְלֹא־יִמָּצֵא בְּפִיהֶם לְשׁוֹן תַּרְמִית כִּי־הֵמָּה
יִרְעוּ וְרָבְצוּ וְאֵין מַחֲרִיד׃

ביום ההוא לא תבושי מכל עלילותיך • לא תעשרכי ליבוש ולהכלם

מכל מעשיך שתעשי כי כולם יהיו ביושר וכחמועה ולא כאו בזמן הזה שעיכוב את ליבוא ולהכלם ממעשים הרעים אשר תעשי . והו שאמר אשר פשעות בי מי אשר טשעת כי עתה . אבל בזמן הזה תבוש לא תבושי: כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך . כלומר הנאים והעליזים ותשמחים לדבר נאות ובחות אסיר אז מקרבך כמו שאמר בנבואת זכריה ועשתים כשיף את הכסף וזכריה יג
ובחעתים כבחון את הזהב : לגבהה. מקור . והשארתי בקרבך עם עני ודל . הטן עליזי נאותך שוכר . ושידוע ענני כמו ענו. לל שפל רוח :ודל. לל שעשו דלה ומוכה . וכן הי עניותן ומקבל עולבן . וכן עני ורוכב על חמור. זכריה ט
כמו עני : שארית ישראל. מבואר הוא: הרמזית. כמו מדמה והוא בשקל תקבית: כי המה ירעו. לפי שנמשלו ישראל לצאן אמר ירעו ורבצו . ולל כי בשכר זה שלא יעשו עולה ולא ידברו כזב ירעו וירבצו :

רַנִּי בַת־צִיּוֹן הָרִיעוּ יִשְׂרָאֵל שִׂמְחִי וְעָלְזִי
בְּכָל־לֵב בַּת יְרוּשָׁלִָם : הֵסִיר יְהוָה מִשְׁפָּטַיִךְ
פִּנָּה אֹיְבֵךְ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל יְהוָה בְּקִרְבֵּךְ לֹא־תִרְאִי
רָעָה עוֹד :

רני בת ציון הריעו ישראל . עשרת השבטים : שמחי ועלזי . כעל תענין כמש לחוק השמחה : בת ציון . בת ירושלם . כעל תענין כמלות שוות : הסיר ה׳ משפטיך . משפטי הגוים שהיו גוזרים עליך בגלות . וקי לדי לגלי ה׳ רייני שקרת מגוך : פנה איבך . פנה לוקם מאויבך שלא יהיו שם עוד : פנה . כאו ולנכי עניתי הכית : מלך ישראל ה׳ בחשית כל בקרבך . לחר שהוא שוכן בקרבך לא תקלי רע עוד :

בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָמֵר לִירוּשָׁלִַם אַל־תִּירָאִי
צִיּוֹן אַל־יִרְפּוּ יָדָיִךְ : יְהוָה אֱלֹהַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ
גִּבּוֹר יוֹשִׁיעַ יָשִׂישׂ עָלַיִךְ בְּשִׂמְחָה יַחֲרִישׁ
בְּאַהֲבָתוֹ יָגִיל עָלַיִךְ בְּרִנָּה : נוּגֵי מִמּוֹעֵד
אָסַפְתִּי מִמֵּךְ הָיוּ מַשְׂאֵת עָלֶיהָ חֶרְפָּה :
הִנְנִי עֹשֶׂה אֶת־כָּל־מְעַנַּיִךְ בָּעֵת הַהִיא
וְהוֹשַׁעְתִּי אֶת־הַצֹּלֵעָה וְהַנִּדָּחָה אֲקַבֵּץ וְשַׂמְתִּים

לִתְהִלָּה וְלְשֵׁם בְּכָל־הָאָרֶץ בָּשְׁתָּם׃ בָּעֵת
הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבָעֵת קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי־
אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ
בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְהוָה׃

ביום ההוא יאמר · לא יאמרו לה לו יאמרו לאחר לחברו ·
ולא לקוביכם יאמרו לך וירו כי אין כח כידם לעני לחלל יח · אל ירפו
לאחר ידיך · כמו וכל העשים יקנו יקר · גם ימשך יד לשון וכל והנה בו מגילת
יחזקאל ל סער׃ יהוה אלהיך בקרבך לאחר שהוא בקרבך לא ירטו ידיך כי הוא
גבור שיושיע לוקך מנבוכי קנוים׃ יהריש באהבתו · ישתוק על פשעיך
שעשית בכר בלקבתו לוקך · גוגי ממועד · מעגן יגן מכגן נמעל כמו
לאחר לא בתולתיה נעות · לאמר כיגר עין וירושלם בעים שקיו גוגים ממועד הגלולה
שאתך כל כך הנה לאמתי לותם לליך כי ממך היו ויעלו בגלות ועקה לאמתי
לותם לליך · והטעם על בעיקם · ויש לומר גם הם עתמם ורמז בזה לתחיית
קמקים׃ כמשאת עליה חרפה · כי ככר עשו תחיה גדולה ימים רבים׃
עליה · לא על ירושלם · ומה שרבר לנכח ושלח לנכח בעקוק יש רבים כמוהו
יחזקאל כג במקרא׃ כמשאת שם׃ הנני עושה · כמו בעשות ממשים דרך ענין
הסחיטה והכריחה · ולא כמשמעו עם חסרון · הוא חלף לעכיר נמידת עם כל
מזעכיך׃ בכל הארץ בשתם · פי בכל לרץ הגלות שלקחו שם בשתם שם
יהיו לשם ולתהילה׃ בעת ההיא · ובעת קבצי אתכם · וכעת ההיא יהיה
קבוץ לתכם · יהיה חבל · ומלת ההיא שזכר עומדת במקום
שתים · וכן לי וכעידך תהיה׃ שבותיכם · לשון רבים ·
יחזקאל יו וכן ושבות שביתיך בתוכהה לשון רבים ·
ושבותיכם כלו שוק ושביתך
ביוד ובחירק׃